

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

จากบทที่ 2 ซึ่งได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไป ในบทนี้จะได้นำเสนอกรอบความคิดที่สร้างขึ้นและระเบียบวิธีวิจัยต่างๆ ที่จะใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อที่จะตอบคำถามการรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปสู่การตีความวิเคราะห์และตอบคำถามของการวิจัย การนำเสนอในบทนี้แยกออกเป็น 4 ส่วนคือ

- 3.1 การกำหนดกรอบความคิด
- 3.2 ขอบเขตของการศึกษา
- 3.3 ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 แนวทางการวิเคราะห์ตีความ

3.1 การกำหนดกรอบความคิด

สถานการณ์ทางการเมืองในสังคมไทย หลังปี 2549 เป็นต้นมา สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายหลายด้านในสังคมไทย อุบัติการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้ง การใช้กำลังความรุนแรงโดยรัฐ เพื่อระบอบ หรือจัดการแก้ไขปัญหานำไปสู่การล้มตายของผู้คนเกินกว่าร้อยละชีวิตในช่วงเวลาไม่กี่วัน ในตัวของมันเองคือผลพวงที่สะสมมาจากความขัดแย้งทางชนชั้น ความเลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมในสังคมไทย ที่ยังอยู่ในสถานะเงื่อนไขโครงสร้างอำนาจและการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ขณะที่สังคมชนบทไทย วิถีชีวิตของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาหลายทศวรรษ ชีวิตของผู้คนในชนบทไทยผูกพันกับระบบตลาดและสังคมทุนนิยมโลกอย่างเต็มตัว ดังสะท้อนผ่านชีวิตการทำงาน การกลายเป็นแรงงานค่าเช่า ตามโรงงานอุตสาหกรรม หรือบรรษัทข้ามชาติ กล่าวอีกอย่างหนึ่งขณะที่สังคมเมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ได้เติบโตใหญ่ขยายตัวอย่างสลับซับซ้อน ผ่านการลงทุนและธุรกิจบริการระดับข้ามชาติ วิถีชีวิตของผู้คนในเมืองใหญ่เหล่านี้กลายเป็นวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม ที่สัมพันธ์ไปกับชีวิตในเมืองใหญ่ในอื่นๆ ของโลกอย่างแนบแน่น สังคมชนบทไทยก็ไม่ได้เป็นสังคมเกษตรกรรมที่เน้นการผลิตอาศัยแรงงานและที่ดินอย่างที่เคยเข้าใจอีกต่อไป ฉะนั้นเมื่อเกิดปัญหาชีวิตขึ้น ผู้คนในสังคม โดยเฉพาะคนชนบท จึงต้องการพื้นที่สำหรับ เสี่ยง และสิทธิเพื่อการกำหนดชะตาชีวิตของพวกเขามากขึ้น หากย้อนกลับไปพิจารณา เหตุการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมือง ระหว่างเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม 2553 ที่ผู้คนส่วนใหญ่จากชนบทเข้าร่วมเป็น

จำนวนมาก และต้องการพื้นที่ในการต่อสู้เรียกร้องในระบบประชาธิปไตย ขณะที่พื้นที่สาธารณะในการแสดงออกทางการเมืองในสังคมไทยยังคงมีอยู่อย่างจำกัด สื่อกระแสหลักก็อยู่ในการควบคุมของรัฐและทุน

การเรียกร้องที่จะมีสิทธิมีเสียง หรือการแสดงออกในเรื่องการเมืองถูกปิดกั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถพูดได้อย่างเปิดเผย ทว่ามีกระบวนการจัดระเบียบอย่างเข้มงวดและลึกลับซับซ้อน เงื่อนไขเหล่านี้ ด้านหนึ่งจึงนำไปสู่ การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน พลเมืองที่เรียกกัน “การเมืองบนท้องถนน” ในอีกด้านหนึ่ง ผู้คนที่เข้าถึงสื่อใหม่ได้ เช่นชนชั้นกลางและชนชั้นกลางใหม่ในชนบท ก็หันมาใช้ในการสื่อสารผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต สร้างพื้นที่ทางสังคมแบบใหม่ขึ้นมา กลายเป็นเวทีสาธารณะที่เปิดกว้าง สามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยตรง ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า “สื่อใหม่” ได้กลายเป็นสื่อทางเลือกของผู้คนในสังคมไทยในปัจจุบันไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม รัฐไทย ที่มักทำตัวเป็น “รัฐตำรวจ” ก็พยายามเข้ามากำกับจัดการ “พื้นที่สาธารณะ” ในโลกอินเทอร์เน็ต แบบใหม่อย่างเข้มงวด ผ่านการตรวจตราสอดส่องและบังคับใช้กฎหมายควบคุม เช่น พรบ. คอมพิวเตอร์ ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่ม องค์กรต่างๆ แม้แต่ธุรกิจสื่อกระแสหลักเองก็หันมาใช้ประโยชน์จากสื่อใหม่ในโลกอินเทอร์เน็ตในการดำเนินธุรกิจสื่อ มากยิ่งขึ้นด้วย งานศึกษานี้จึงมองว่า การต่อสู้ทางการเมืองผ่านสื่อใหม่ในสังคมไทย เอาเข้าจริง จึงเป็นพื้นที่แห่งการต่อสู้ เสมือนสมรภูมิรบอีกแห่งหนึ่งระหว่าง รัฐ ทุน และภาคประชาสังคม

การศึกษาเรื่อง “สื่อใหม่” ในสังคมการเมืองไทย กรณีศึกษา: เฟซบุ๊กวอยส์ทีวี” มุ่งที่จะศึกษาบทบาทและความสำคัญของ “สื่อใหม่” ในการสร้างพื้นที่สาธารณะโดยมุ่งประเด็นการศึกษาถึงช่วงหลังการเลือกตั้งทางการเมืองตั้งแต่วันที่ 4 กรกฎาคม ถึง 4 สิงหาคม 2554 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากพรรคเดิม(พรรคประชาธิปัตย์)สู่พรรคที่ ได้รับเลือกทางการเมืองใหม่(พรรคเพื่อไทย) ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวมีการกล่าวถึงประเด็นของการเป็นนายกฯหญิงคนแรกของไทยเป็นช่วงที่มีการถกเถียงของการได้รับเลือกจากฝ่ายผู้สนับสนุนและคัดค้านผลการเลือกตั้ง สืบเนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาจากเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองเมื่อเดือนเมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม 2553 ที่ผ่านมา จึงนำไปสู่ความไม่แน่นอนทางการเมืองถึงผลการเลือกตั้งว่าใครจะได้เป็นนายกฯ ประเด็นดังกล่าวถูกนำไปถกเถียงถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและกระทั่งสู่กิจกรรมการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้คนในสังคมไทย ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงและโครงสร้างอำนาจดังกล่าวข้างต้นผ่านการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองภาคประชาสังคม ผ่านการวิเคราะห์การใช้สื่อใหม่ คือ Facebook Fanpage ของ ธุรกิจสื่อ Voices TV และกลุ่มผู้ใช้สื่อใหม่ผู้บริโภคข่าวสาร (หรือกลุ่ม Fanpage) โดยมองว่าปัจจุบันสื่อใหม่ในโลกอินเทอร์เน็ต ได้เพิ่มบทบาทความสำคัญ ถูกใช้

เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางการสื่อสารทางการเมือง ของผู้คนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลาง และภาคประชาสังคม กระทั่งนำไปสู่การสร้างพื้นที่ทางการเมืองการสื่อสารเกี่ยวกับการเมืองแบบใหม่ (บนโลกอินเทอร์เน็ต) ที่น่าสนใจและมีความสำคัญยิ่ง พื้นที่ทางการเมืองการสื่อสารแบบใหม่ดังกล่าว อาจตีความได้ว่าคือพื้นที่ทางสังคม หรือพื้นที่สาธารณะแบบใหม่ ที่กลายเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในช่วงเวลานั้นๆ กล่าวคือ การใช้สื่อใหม่ทั้งของผู้ผลิตสื่อ (เจ้าของ Fanpage) และผู้ใช้/ผู้บริโภคข่าวสาร ได้ก่อให้เกิดชุดต่างๆ ของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการสื่อสารในโลกอินเทอร์เน็ต กระทั่งนำไปสู่กระบวนการประกอบสร้างพื้นที่ทางสังคมแบบใหม่ เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ผู้คน กลุ่มประชาสังคม ได้นำเสนอและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับปัญหาการเมืองในสังคมไทย ยุคปัจจุบัน

ดังที่ได้เสนอไปในบทที่ 1 การศึกษาครั้งนี้ มีคำถามของการวิจัย 3 ข้อด้วยกันคือ

1. การใช้สื่อใหม่ คือ Facebook Fanpage ของกลุ่มธุรกิจสื่อเคเบิลทีวี Voices TV มีแนวคิด วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการสื่อสาร และหรือ การเผยแพร่ข่าวสารไปผู้บริโภคข่าวสารกลุ่มเป้าหมายอย่างไร
2. การใช้สื่อใหม่ของกลุ่มธุรกิจสื่อเคเบิลทีวี Voices TV ข้างต้นนำเสนอ “ข่าวสาร” (โดยเฉพาะข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองไทย) แตกต่างไปจากการใช้สื่อหลัก และการนำเสนอของสื่อกระแสหลัก เช่น โทรทัศน์ฟรีทีวี หรือไม่ อย่างไร
3. การใช้สื่อใหม่ของกลุ่มธุรกิจสื่อเคเบิลทีวี Voices TV ใหม่ และการบริโภคข่าวสารของผู้ใช้สื่อใหม่ ผ่าน Facebook Fanpage นำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกระทั่งกลายเป็น พื้นที่สาธารณะแบบใหม่ หรือไม่ อย่างไร

3.2 ขอบเขตและพื้นที่ของการศึกษา

การศึกษานี้ผู้ศึกษาได้กำหนดช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก Facebook ของ Voice TV สถานีข่าวปลุกความคิด (www.voicetv.com) ในช่วงเวลา 1 เดือน หลังการเลือกตั้งตั้งแต่ระหว่างวันที่ 4 กรกฎาคม ถึง 4 สิงหาคม 2554 ในส่วนของขอบเขตทางด้านเนื้อหา หรือพื้นที่ที่ศึกษา งานศึกษานี้มุ่งกำหนดความสนใจไปที่การวิเคราะห์ศึกษา การนำเสนอข่าวสารการเมือง ผ่าน Facebook (<https://www.facebook.com>) และการปฏิสัมพันธ์ หรือโต้ตอบของกลุ่ม Fanpage ผู้บริโภคข่าวสารผู้ใช้สื่อใหม่นี้ โดยมุ่งพิจารณา ประเด็นปัญหาที่สนใจกัน การแสดงความคิดเห็น ผ่านข้อความ ผ่านการสนทนาบนกระดานข่าว หรือการแสดงออกผ่าน สื่อสัญญาณต่างๆ ของ

ตัวโปรแกรม เช่น กด Like หรือ สร้าง Link ใหม่ ไปยังข่าวสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าวเดิม (เรื่องตั้งต้น) นั้นๆ

3.3 ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงการตีความผ่านกิจกรรมการสื่อสารที่เกิดขึ้นในโลกอินเทอร์เน็ต กล่าวคือเป็นวิธีการศึกษาที่นักสังคมวิทยาเรียกว่า การวิเคราะห์ข้อความตัวบท (Textual analysis) โดยกำหนด “พื้นที่ของการวิจัย” (research site) คือ เฟซบุ๊กวอยส์ทีวี ที่เปิดพื้นที่ขึ้นมาในโลกของการสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ข้อมูลส่วนใหญ่จึงได้มาจาก ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ข่าวสารต่างๆ ที่สื่อสารผ่าน เฟซบุ๊กวอยส์ทีวี ของสถานีปลูกความคิดข่าว (<https://www.facebook.com>) โดยเฉพาะการนำเสนอข่าวสารทางการเมืองของ Voice TV โดยผู้ศึกษา ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ รวบรวมประเด็นข่าวสารต่างๆ ที่นำเสนอ และทำการบันทึกการสนทนาระหว่างผู้สื่อสารบนกระดานสนทนาของเว็บไซต์ โดยกำหนดขอบเขตของการสังเกต รวบรวมข้อมูลคือ ช่วงเวลา 1 เดือน หลังการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 คือระหว่างวันที่ 4 กรกฎาคม ถึง 4 สิงหาคม 2554 ข้อมูลในส่วนนี้ยังรวมไปถึง การเปรียบเทียบการนำเสนอประเด็นข่าวระหว่างสื่อกระแสหลัก โดยยกตัวอย่างศึกษาจากเว็บไซต์สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ช่อง 9 เว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ข่าวสด ไทยรัฐ และสื่อทางเลือกที่วอยออนไลน์ เฟซบุ๊กวอยส์ทีวี ถึงความเหมือนและแตกต่างในการนำเสนอประเด็นข่าวสารทางการเมืองของสื่อทั้งสองช่องทาง โดยมีการรวบรวมถึงจำนวนผู้ที่แสดงความคิดเห็นและโดยการกดถูกใจในประเด็นที่มีผู้ให้ความสนใจแสดงความคิดเห็นมากเป็น 10 อันดับแรก รวมถึงสถานะทางสังคมของผู้ใช้กลุ่ม fanpage ภูมิลำเนา เพศ การศึกษา และทักษะในการแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นของการนำเสนอข่าวทางการเมืองจาก 10 อันดับของจำนวนที่มีผู้ติดตามมากที่สุดในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาดังกล่าว เพื่อที่จะได้นำมาประกอบการวิเคราะห์ตีความการแสดงออก การแลกเปลี่ยนข่าวสารทางการเมืองของพวกเขาในพื้นที่ทางสังคม ซึ่งกลายมาเป็นพื้นที่สาธารณะดังกล่าวนี้

นอกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากเว็บไซต์ดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับ 2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) อันได้แก่ ข้อมูลซึ่งรวบรวมมาจากรายการข่าว บทสัมภาษณ์ ข่าว รายการข่าวที่วอยออนไลน์ของ Voice TV ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึง เอกสาร หนังสือ งานศึกษา วิทยานิพนธ์ หรือ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ตีความ เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้

3.4 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มจาก การจัดหมวดหมู่ให้กับข้อมูลเพื่อพยายามตอบคำถามการวิจัย 3 ข้อคือ

1. การใช้สื่อใหม่ คือ Facebook Fanpage ของกลุ่มธุรกิจสื่อเคเบิลทีวี Voices TV ในส่วนนี้จะพยายามรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ แนวคิด วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการสื่อสาร และหรือ การเผยแพร่ข่าวสารของผู้ผลิตไปผู้บริโภคข่าวสารกลุ่มเป้าหมาย ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไรและมีการดำเนินการต่างๆ อย่างไร

2. การวิเคราะห์ การใช้สื่อใหม่ของกลุ่มธุรกิจสื่อเคเบิลทีวี Voices TV ในการนำเสนอ “ข่าวสาร” เกี่ยวกับการเมืองไทย ช่วง 1 เดือน ในส่วนนี้จะเริ่มจากการรวบรวมและจำแนกแยกแยะประเด็นข่าวทั้งหมดที่มีการนำเสนอผ่าน Facebook โดยจะตัดข่าวที่ไม่เกี่ยวกับการเมืองทิ้งไป และจากนั้นจะพยายามจัดหมวดหมู่และจัดลำดับความสำคัญของข่าวที่เสนอโดยเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง จากการนำเสนอข่าวสารในเรื่องเดียวกันกับสื่อกระแสหลัก และจากนั้นจึงจะพยายามจัดลำดับประเด็นข่าวการเมืองตามความนิยมของ fanpage ผู้บริโภคใช้สื่อใหม่เพื่อที่จะได้นำไปวิเคราะห์ตีความในระดับต่อไป คือ

3. การวิเคราะห์แนวทางการใช้สื่อใหม่ของกลุ่มธุรกิจสื่อเคเบิลทีวี Voices TV ใหม่ และแบบแผนของการบริโภคข่าวสารของผู้ใช้สื่อใหม่ (ผ่าน Facebook Fanpage) ว่านำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกระทั่งกลายเป็น พื้นที่สาธารณะแบบใหม่ หรือไม่ อย่างไร และมีปัจจัยทางสังคม การศึกษา และเพศ เข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมิติทางสังคมวิทยาของผู้ใช้สื่อใหม่นี้จะทำให้เราเข้าใจบทบาท ความสำคัญของสื่อใหม่ การใช้สื่อใหม่ของผู้คนในสังคมการเมืองไทยยุคปัจจุบันมากน้อยเพียงใด